

Flens kommun
Barn- och utbildningsförvaltningen
Sveavägen 1
642 81 Flen

Rektor vid Bruksskolan
Skolgatan 1
640 30 Hälleforsnäs

Kvalitetsgranskning i Flens kommun och Bruksskolan

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning i Flens kommun och en av kommunens grundskolor, Bruksskolan. Granskningen har gällt skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Granskningen har visat på styrkor i verksamheten men också brister och angelägna förbättringsområden. Nedan anges Skolinspektionens krav på åtgärder och rekommendationer för en höjning av verksamhetens kvalitet.

Krav på åtgärder

- Rektorn i Bruksskolan måste se till att elever får det särskilda stöd de har rätt till och att det vid behov kan ges i samtliga ämnen eleven får undervisning i. (5 kap. 1 § grundskoleförordningen).
- Skolan måste se till att det vid utvecklingssamtal upprättas individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i alla ämnen som respektive elev får undervisningen i. (7 kap. 2 § grundskoleförordningen).

Rekommendationer

- I arbetet med kartläggning och utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi bör det på ett tydligare sätt beaktas faktorer på såväl organisations-, grupp- och individnivå.
- Kommunen och skolan bör ge ökad tillgång till kompetensutveckling för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- Skolan bör utveckla anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- Skolan bör se till att elever ges möjlighet att, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver.

- Skolan bör utveckla arbetet med särskilt stöd så att sådant stöd i första hand ges inom den ordinarie klassens ram.
- Skolan bör utveckla arbetet med åtgärdsprogram.
- Skolan bör på skolövergripande nivå utveckla arbetet med att följa upp och analysera måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever belysas.
- Samverkan bör utvecklas ytterligare mellan personalen i Bruksskolan när det gäller anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter.

Huvudmannen ska senast den 19 maj 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits inom ovanstående områden. Mer information om detta ges under rubriken Uppföljning.

Skolinspektionens granskning av skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i Flens kommun och Bruksskolan

Bakgrund

Skolinspektionen genomför under perioden maj-december 2010 en kvalitetsgranskning av skolsituationen i grundskolan för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Granskningen av Flens kommun och Bruksskolan ingår i detta projekt.

De metoder och underlag som ligger till grund för detta beslut är dokumentanalyser, intervjuer samt verksamhetsbesök. Den 6–9 september 2010 besöktes Bruksskolan. Intervjuer genomfördes med rektorer, speciallärare, lärare, elever och vårdnadshavare. Lektionsbesök gjordes i olika årskurser och ämnen. Den 10 september 2010 intervjuades förvaltningschef och specialpedagoger från den centrala elevhälsans resursgrupp.

Syftet med kvalitetsgranskningen är att granska om elever med dyslexi (även benämnt läs- och skrivsvårigheter/dyslexi) får en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål. Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är en form av dold funktionsnedsättning som är relativt vanligt förekommande. Enligt forskning kan det vara associerat med fonologiska svårigheter vilket bl.a. kan innebära problem med att hantera språkljud och att sammankoppla språkljud med bokstavstecken. Detta kan medföra problem med ordigenkänning.¹ De sekundära konsekvenserna av detta kan bli många eftersom det skrivna ordet är en viktig nyckel för kunskapsinhämtningen i så gott som alla ämnen. Vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi lär sig eleverna sannolikt att läsa på samma sätt som andra elever, men det krävs mer tid och en väl fungerande anpassning av undervisningen. Forskning pekar på att det är viktigt att dessa elever inte bara ges rika möjligheter att läsa, skriva och samtala, de kan också behöva ha

¹ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi - en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

tillgång till olika slag av alternativa verktyg.² Det är även betydelsefullt att de undervisas av lärare som har kompetens att möta elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det finns forskning som belyser faktorer som är betydelsefulla vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi men det är oklart vilket genomslag denna kunskap har fått i skolornas arbete.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>). Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i en sammanfattande kvalitetsgranskningsrapport våren 2011.

Beskrivning av skolan

Bruksskolan är en grundskola med förskoleklass och årskurs 1–9. Skolan har höstterminen 2010 cirka 230 elever och är organiserad i två arbetslag. Ett arbetslag för förskoleklass och årskurs 1–5, ett för årskurs 6–9. Elever och lärare i årskurs 6–9 arbetar i två byggnader som ligger intill de övriga skollokalerna.

Grundskolorna i Flens kommun är indelade i fyra rektorsområden och Bruksskolan tillhör Hälleforsnäs grundskoleområde. Hälleforsnäs grundskoleområde har en rektor med det övergripande ansvaret för verksamheten och en biträdande rektor med ett särskilt ansvar för elevvårdsarbetet.

Enligt uppgift från skolan är andelen elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning ungefär åtta procent.

Bedömningsområden

Kvalitetsgranskningen inriktas mot sex bedömningsområden som grundas på författningar³ och forskning.⁴ Det är områden som bedöms vara av betydelse för att elever som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ska få en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål.

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Här bedöms arbetet med att uppmärksamma elevers läs- och skrivutveckling, kartlägga läs- och skrivsvårigheter samt utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens. Här bedöms om den undervisande personalen har pedagogisk högskoleutbildning och om de har tillgång till kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

² Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram för stavningskontroll m.m.

³ 1985 års skollag, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), grundskoleförordningen.

⁴ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red.) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

3. **Anpassning av undervisningen.** Här bedöms om undervisningen anpassas utifrån elevernas förutsättningar och behov. I det ingår även tillgång till alternativa verktyg.

4. **Särskilt stöd.** Här bedöms arbetet med att ge särskilt stöd.

5. **Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten.** Här bedöms hur kunskapsresultat följs upp och om uppföljning och analys ligger till för grund för beslut om åtgärder som syftar till att utveckla verksamheten och nå en högre måluppfyllelse för eleverna.

6. **Samverkan.** Här bedöms om det bedrivs en samverkan som syftar till att främja elevernas utveckling och lärande.

Motivering till beslutet

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov och, med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper, främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds.⁵

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *skolan uppmärksammar elevers läs- och skrivutveckling och kartlägger läs- och skrivsvårigheter*
- *utredning görs om det finns anledning att anta att det föreligger läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och att såväl organisations-, grupp- som individnivå då beaktas*
- *extern expertis anlitas om det behövs kompletterande kompetens vid utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det i Flens kommun och Bruksskolan bedrivs ett arbete med att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. I arbetet finns det tillgång till såväl intern som extern expertis. Skolinspektionen bedömer det som positivt att Flens kommun har vidtagit åtgärder för att förkorta väntetiderna för utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Sådana utredningar kan ge en fördjupad bild av vilka svårigheter som föreligger och ligga till grund för insatser som bidrar till en gynnsam läs- och skrivutveckling för eleverna.

Skolinspektionen bedömer dock att det i arbetet med kartläggning och utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi på ett tydligare sätt bör beaktas såväl elevens styrkor och svårigheter som undervisningens innehåll, metoder och lärandemiljön samt

⁵ 1 kap. 2 § och 12 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 5 kap. 1 § grundskoleförordningen.

skolans organisation och samlade lärarkompetens, dvs. faktorer på såväl individ-, grupp- och organisationsnivå.

Skolinspektionens iakttagelser

I Flens kommun finns en så kallad resursgrupp som består av skolhälsovård, psykolog, kurator, talpedagog, skolläkare, skolsköterskor och en ungdomskonsulent. I resursgruppen ingår även tre specialpedagoger. Resursgruppen har arbetat fram en handlingsplan, benämnd Nyckeln till framgång, där det beskrivs hur kommunens för- och grundskolor ska arbeta för att uppmärksamma och kartlägga elevers läs- och skrivutveckling. I planen anges bland annat att elever som vid kartläggningar uppvisar låga resultat ska följas upp med ytterligare kartläggning av specialpedagog eller speciallärare på respektive skola. Enligt handlingsplanen har det på varje skola utbildats lärare i några metoder med syfte att hjälpa elever vidare i sin språkutveckling. De metoder som nämns är God läsutveckling⁶ i årskurs 1–3, TIL⁷ i årskurs 2–3 och Rydaholmsmetoden⁸ i årskurs 4–9.

På Bruksskolan följer specialläraren läs- och skrivutvecklingen hos eleverna i förskoleklass och årskurs 1–5 genom regelbundna samtal med undervisande lärare. Specialläraren har även huvudansvar för att läs- och skrivsvårigheter uppmärksammas och kartläggs i årskurs 1–9. Under årskurs 1–3 används materialen H5⁹ och DLS¹⁰, i årskurs 4 och 5 DLS och i årskurs 7 och 8 LS¹¹. Utöver det följs resultat av nationella ämnesprov upp. Enligt specialläraren uppmärksammas elever i läs- och skrivsvårigheter vanligtvis i årskurs 2–3.

Specialläraren tillhör arbetslaget för förskoleklass och årskurs 1–5 men besöker också arbetslaget för årskurs 6–9. Specialläraren anger att det kan vara svårt att hitta tider för att tillsammans med lärare i de senare årskurserna diskutera elevers eventuella läs- och skrivsvårigheter. Vid ett tillfälle per termin träffas dock alla undervisande lärare i dessa årskurser tillsammans med specialläraren för diskussion om samtliga elever. Det kan till exempel handla om att genomföra så kallade läsgrupper under ledning av specialläraren. Lärare och speciallärare skriver inför dessa diskussioner så kallade lokala pedagogiska kartläggningar. I dessa beskrivs elevens styrkor, svårigheter och förslag till anpassning av undervisningen ges. Utifrån detta vidtar skolan olika former av insatser. Vid Skolinspektionens besök på Bruksskolan användes till exempel

⁶ God läsutveckling. Kartläggning av fem dimensioner av läsutveckling. Förskoleklass till årskurs 3-4. Icke normerat. (Natur & Kultur)

⁷ TIL, Tidig intensiv lästräning. En metod för intensiv lästräning i årskurs 1-2. (Natur & Kultur)

⁸ Rydaholmsmetoden. En metod för lästräning för grundskola, gymnasium och vuxenutbildning. (Carl-Erik Pettersson, egen utgivning)

⁹ H5, en variant av H4. Högläsningsprov för årskurs 1-6. Normerat individualprov. (Richard Lindahl, Kungsbacka, egen utgivning)

¹⁰ DLS, Diagnostiska läs- och skrivprov. Ljudsäkerhet, rättstavning, ordförståelse, läsförståelse och läshastighet. Från årskurs 1 grundskola - årskurs 1 gymnasium. Normerat grupprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

¹¹ LS, Klassdiagnoser i läsning och skrivning. Diktamen, avläsning (ord och nonsensord), ordförståelse och läsförståelse. För årskurs 7-9 grundskola och årskurs 1-2 gymnasium. Normerat grupprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

Rydaholmsmetoden vid flera tillfällen. Skolans arbete med anpassning av undervisningen och särskilt stöd behandlas vidare i avsnitt 3 och 4.

Om skolans insatser inte ger förväntat resultat behandlas frågan i skolans elevvårdsgrupp varefter rektor kan ansöka om en utredning av den kommunövergripande resursgruppen. Skolinspektionen har tagit del av en beskrivning från Flens kommun om hur arbetsgången ser ut i dessa fall. När vårdnadshavare har gett sitt samtycke till att en utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ska ske görs en syn- och hörselkontroll. Det framkommer i intervju med lärarna i Bruksskolan att skolan ibland, via skolsköterskan, tar kontakt med en extern logoped för att genomföra en utredning. Då resursgruppen får en ansökan om utredning avgör denna om en psykologutredning ska genomföras och om en logoped från Södermanlands läns landsting ska anlitas. Under läsåret 2010/2011 finns det i resursgruppen en så kallad projektledare. Det är en specialpedagog med huvudsakligt uppdrag att bygga upp och implementera en bredare användning av alternativa verktyg i verksamheten för att ytterligare kunna stödja elever i läs- och skrivsvårigheter. Under delar av sin arbetstid genomför projektledaren läs- och skrivutredningar och hjälper därmed till att korta väntetiderna. Väntetiderna för utredning höstterminen 2010 är cirka sju månader, enligt representanter för elevhälsan. Vid intervju med Bruksskolans speciallärare anges väntetiden vara cirka 1 år. Det framkommer inte i Skolinspektionens granskning att det vid utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi belyses faktorer på såväl individ-, grupp- som organisationsnivå. Resultat av en utredning sammanställs och skickas till rektorn som kallar till möte med lärare, speciallärare, vårdnadshavare samt föredragande från resursgruppen.

Resursgruppen kan bland annat ge stöd och rekommendationer till skolan om hur undervisningen bör anpassas för eleven och vilket stöd denne behöver. I samband med detta kan förhållanden på såväl grupp- som organisationsnivå diskuteras. Det kan även ingå fortbildningsinsatser för personal på skolan för att kunna möta elevens specifika behov.

I Skolinspektionens intervju med vårdnadshavare ges olika bilder av hur läs- och skrivsvårigheter/dyslexi kartläggs, utreds och kommuniceras med vårdnadshavare. Det uppges i vissa fall ha fungerat väl med tidiga och goda kontakter mellan skola och vårdnadshavare, medan andra anger att de har fått driva på för att en utredning ska komma till stånd.

Enligt uppgift från skolan är andelen elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning ungefär åtta procent.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens

Kommuner är skyldiga att för undervisningen anställa lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Varje kommun ska se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Rektorn har ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling

som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.¹² Forskning visar att information och kunskap om funktionsnedsättningar är en viktig del i personalens kompetens och att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi undervisas av lärare som har kompetens inom detta område.

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- undervisning ges av personal som har pedagogisk högskoleutbildning
- kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ges till lärare

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Flens kommun och Bruksskolan bör ge ökad tillgång till kompetensutveckling för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

I Bruksskolan har all undervisande personal pedagogisk högskoleutbildning. Det finns en speciallärare som, utöver pedagogisk högskoleutbildning, har kompletterande utbildning inom området specialpedagogik, bedömning av läs- och skrivutveckling samt läs- och skrivsvårigheter.

Skolinspektionens iakttagelser

Förvaltningschefen anger att flera lärare i Flens kommun har vidareutbildats genom Lärarlyftet. Kommunen har även gett kompetensutveckling till lärare i de tidigare årskurserna bland annat inom områdena läs- och skrivutveckling och läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Motsvarande insatser har inte förekommit för lärare i de senare årskurserna.

På Bruksskolan arbetar 23 lärare, samtliga har pedagogisk högskoleutbildning. Skolans speciallärare är utbildad lågstadielärare och har läst högskolekurser med inriktning mot specialpedagogik och deltagit i kurser om bedömning av läs- och skrivutveckling samt läs- och skrivsvårigheter. På Bruksskolan finns ingen skolgemensam fortbildningssatsning för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Lärarna har däremot haft möjlighet att delta i enstaka föreläsningar inom detta område.

3. Anpassning av undervisningen

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. Skolan har ett särskilt ansvar för elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till de böcker, skrivmaterial, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Rektorn har ett särskilt ansvar för att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att de själva ska kunna söka och utveckla kunskaper.¹³

¹² 2 kap. 3 och 7 §§ 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar.

¹³ 4 kap. 4 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 2.8 Rektors ansvar.

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *anpassning av undervisningen görs i alla ämnen*
- *undervisningen utformas så att eleverna ges goda möjligheter att läsa och skriva olika typer av texter och att samtala om dem*
- *eleverna ges möjligheter att redovisa uppgifter och kunskap på alternativa sätt*
- *lärarna samtalar med respektive elev om elevens läs- och skrivutveckling och kunskapsutveckling*
- *eleverna har tillgång till alternativa verktyg¹⁴*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi behöver utvecklas i Bruksskolan. Undervisningen som helhet bedöms inte alltid organiseras och genomföras utifrån elevernas olika behov och förutsättning och på ett sätt som fungerar väl för alla elever. Det finns goda exempel på att anpassning görs av undervisningen men detta har inte ett tydligt genomslag i alla årskurser och ämnen, något som leder till att elever kan ha begränsade möjligheter att läsa, skriva och samtala om olika typer av texter samt att redovisa uppgifter på alternativa sätt. Det finns tillgång till alternativa verktyg men skolan behöver se till att eleverna ges möjlighet att, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver. Skolinspektionen vill även framhålla att anpassning av undervisningen i första hand bör ske inom den ordinarie klassens ram.

Skolinspektionen iakttagelser

Förvaltningschefen framhåller vid intervju att det vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning pågår en inventering av skolornas behov och tillgång till alternativa verktyg. Representanter för den centrala elevhälsan anger att alternativa verktyg som talsyntes, Stava Rex och Lexia är inköpta under hösten 2010 och att samtliga pedagoger i Flens kommun under år 2011 kommer att få en egen bärbar dator med dessa program installerade. Resursgruppen kan bidra med råd och vägledning till lärare hur undervisningen bör anpassas för en elev och vilka alternativa verktyg som eleven kan behöva. Det kommer att skapas ett skoldatatek i kommunen.

Vad gäller undervisningen som helhet har Skolinspektionen genomfört observationer i tidigare och senare årskurser. Observationerna visar att elever i de tidigare årskurserna företrädesvis arbetar med färdighetsträning. Läraren inleder med en kortare instruktion varefter eleverna tränar exempelvis att skriva ett manus till en pjäs eller svara på ett skriftligt förhör i engelska. Undervisningen i de senare årskurserna berör bland annat muntlig kommunikation då eleverna övar på att genomföra intervjuer med familjemedlemmar. Filmvisning och enskilt arbete utifrån skriftliga instruktioner och uppgifter noteras vid observationer. Eleverna arbetar exempelvis individuellt med att besvara frågor om politiska partier, arbete med övningsböcker och läsning av

¹⁴ Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram med stavningskontroll m.m.

skönlitteratur. Elever i senare årskurser arbetar både enskilt, i par eller i grupp. Läraren fungerar som handledare och går runt i salen och besvarar elevfrågor.

Anpassning av undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är enligt lärare svårt att genomföra. De uppger att de råd om anpassning av undervisningen som resursgruppen ger i samband med utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi inte alltid går att genomföra eftersom skolan saknar visst material, exempelvis datorer.

Lärare och rektorer anger i samtal med Skolinspektionen att anpassning av undervisningen dock fungerar väl i de tidigare årskurserna i ämnet svenska. I undervisningen där finns det tillgång till alternativa texter, såväl vad gäller faktatexter som skönlitteratur. Lärare och rektorer säger vidare att arbetet med anpassning behöver utvecklas vad gäller övriga ämnen. Klassrumsbesök visar att lärare som undervisar tidigare årskurser skapar förförståelse av texter genom att ofta läsa texter högt i svenska och samhällsorienterande ämnen. I bearbetningen av en text ställer läraren frågor om de lästa texterna. Vid Skolinspektionens observationer framkommer att undervisningen kan bestå av arbete med ordförståelse och skrivövningar till exempel sammanfattningar av olika texter. Läraren går ofta igenom en uppgift som vänder sig till alla elever. Kommunikationen består ofta av att läraren instruerar och informerar eleverna om uppgiftens innehåll. Vid Skolinspektionens observationer noteras samtal mellan lärare och elev kring texters innehåll vid enstaka tillfällen, företrädesvis i de tidigare årskurserna.

Observationer visar att anpassning i form av undervisning i en mindre grupp är vanligt förekommande för yngre elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Elever i tidigare årskurser kan i mindre grupp få arbeta i sin egen takt och med anpassat material under överinseende av en speciallärare. Observationer visar att elever i senare årskurser arbetar med olika skrivövningar som referat och sammanställning av intervjumaterial. Eleverna arbetar ofta enskilt eller i par. Kommunikation av texter sker företrädesvis mellan lärare och klass samt mellan lärare och enskild elev. Skolinspektionen ser enstaka exempel på att lärare lyfter fram olika typer av lässtrategier, som att exempelvis sammanfatta textavsnitt. Texter som elever arbetar med hämtas vanligtvis från läromedel men det förekommer även att elever ser på film. I helklasslösningar samtalar lärare med elever om olika texter, till exempel fakta- eller upplevelseläsning, och om vikten av att hitta nyckelord i texter. Lärare anger att elever i senare årskurser får undervisning i studieteknik.

Observationer visar vidare att när det gäller elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi arbetar eleverna i flera fall på egen hand med samma uppgifter som övriga elever. Exempelvis ska fakta sökas och texter läsas, vilket sedan ska utmynna i en av eleven skriven text. Specialläraren anger i intervju att elever i tidigare årskurser får prova och öva olika lässtrategier i det arbetsmaterial som specialläraren använder vid individuell undervisning.

Lärare uppger att anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi sker i årskurs 1–5 genom att läraren ger så kallade läsläxor av varierande längd och i årskurs 6–9 genom att lärare anpassar material och

genomgångar för att eleverna ska nå målen för ämnet. Lärare uppger dock att det är svårt att hitta alternativa läromedelstexter i alla ämnen. Ämneslärarna anpassar undervisningen för elever i årskurs 6–9 efter rekommendationer från specialläraren. Exempelvis kan eleverna få utskrivna lektionsanteckningar.

Elever berättar i intervju att de får samma läxor som övriga elever i klassen och att de inte erbjuds alternativa redovisningsformer. Enligt lärare och elever kan eleverna få extra tid vid prov och de kan välja om de önskar genomföra provet muntligt eller skriftligt.

Skolinspektionen vill framhålla ett positivt exempel på anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter som noteras i granskningen. En lärare anpassar undervisningen så att det finns tillgång till olika läromedel. Det finns tillgång till material med olika svårighetsgrad och läraren läser själv in texter på diktafon till elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Vid genomgång används Smart Board för att skapa delaktighet och tydlighet.

I Skolinspektionens samtal och intervjuer med lärare och elever framkommer att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi har tillgång till alternativa verktyg som Daisy-spelare, talsyntes och inlästa läromedel. Elever kan få program som Mini-Lexia och Stava Rex installerade på sin hemdator. Skolan har flera Smart Board, varav en finns i speciallärarens lokal. I samtal med lärare framkommer att elever i takt med stigande ålder blir återhållsamma med att använda alternativa verktyg. Vid de klassrumsbesök som genomförs under Skolinspektionens besök på Bruksskolan används inga alternativa verktyg av elever i de tidigare årskurserna. Elever i senare årskurser använder datorer vid ett enstaka tillfälle i samhällsorienterande ämnen.

4. Särskilt stöd

Särskilt stöd ska enligt skollagen ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. Sådant stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd ska rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses samt hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.¹⁵

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- särskilt stöd ges i alla ämnen
- särskilt stöd i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör
- särskilt stöd kan omfatta insatser på såväl organisations-, grupp- som individnivå
- åtgärdsprogram utarbetas, följs upp, utvärderas samt revideras om vidtagna insatser visar sig vara verkningslösa

¹⁵ 4 kap. 1 § 1985 års skollag, 5 kap. 1 och 5 §§ grundskoleförordningen.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det i Bruksskolan måste vidtas åtgärder så att särskilt stöd ges i alla ämnen vid behov. Skolinspektionen bedömer vidare att skolan behöver utveckla arbetet med särskilt stöd så att sådant stöd i första hand ges inom den ordinarie klassens ram. Skolan behöver även utveckla arbetet med uppföljning och utvärdering av de insatser som anges i åtgärdsprogram och utarbetande av nya åtgärdsprogram vid behov.

Skolinspektionens iakttagelser

Enligt lärare och speciallärare ges särskilt stöd av en speciallärare vid ett eller ett par tillfällen i veckan i en mindre grupp eller enskilt utanför klassens ram. Vid sådana tillfällen kan en elev antingen arbeta med samma uppgifter som klasskamraterna eller med andra typer av uppgifter och ämnen. Rektorer och lärare på skolan anger att elever i årskurs 1–5 får särskilt stöd i svenska, matematik och samhällsorienterande ämnen, elever i årskurs 6–9 får särskilt stöd i svenska.

I årskurs 1–5 är det specialläraren som på uppmaning av klassläraren utreder behovet av särskilt stöd. I årskurs 6–9 är det undervisande lärare i respektive ämne som ska ta fram ett förslag till åtgärdsprogram som sedan ligger till grund för beslut om särskilt stöd. Specialläraren tar del av alla åtgärdsprogram för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det är elevens mentor som har ansvar för att åtgärdsprogrammet följs upp. Rektorer och lärare anger att skolans arbete med åtgärdsprogram behöver utvecklas.

I den kvalitetsredovisning för Hälleforsnäs rektorsområde läsåret 2008/2009 som Skolinspektionen har tagit del av framgår att rutinmässiga uppföljningar av samtliga elever under de första skolåren genomförs för att skolan tidigt ska kunna upptäcka elever i behov av särskilt stöd. Arbetet med särskilt stöd följs sedan upp via nationella ämnesprov i årskurs 3 och 5. För årskurserna 6–9 anges att elevgrupperna delvis är små så stödundervisning sker inom klassens ram i olika konstellationer med hjälp av specialläraren som också ansvarar för uppföljningen av elever som har särskilt stöd. Kommunen har ett för alla skolor gemensamt dokument benämnt Arbetsgång för elever i behov av särskilt stöd.

Vid Skolinspektionens granskning av åtgärdsprogram för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi framgår att särskilt stöd ges även i ämnen som inte har angetts av rektorerna vid intervju (se ovan). Det anges såväl lång- som kortsiktiga mål och de åtgärder som skolan ska vidta finns beskrivna. Skolinspektionen noterar att de insatser som föreslås i åtgärdsprogrammen främst handlar om att eleven ska få undervisning hos specialläraren. Det finns åtgärdsprogram som är äldre än ett år där uppföljning och utvärdering av insatserna saknas.

Vid samtal med vårdnadshavare framkommer att det finns de som är nöjda med hur åtgärdsprogrammen utarbetas, följs upp, utvärderas och revideras medan andra upplever att det brister i uppföljningen av åtgärdsprogrammen.

5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten

Huvudmannen för grundskolan har ansvar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning. Rektorn har ett övergripande ansvar för att verksamheten inriktas mot nationella mål och ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas. Läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ska minst en gång varje termin ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne som eleven får undervisning i, och sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna.¹⁶

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- lärarna bedriver ett kontinuerligt arbete med att följa upp och bedöma elevernas kunskapsutveckling i förhållande till nationella mål
- det på skolövergripande nivå görs uppföljning och analys med avseende på måluppfyllelse för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- åtgärder vidtas för att utveckla verksamheten i syfte att nå en högre måluppfyllelse för dessa elever

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att elevernas kunskapsresultat följs upp på lärarnivå på Bruksskolan. I samband med utvecklingssamtal upprättas det inte alltid individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i alla ämnen som eleven får undervisning i. Detta måste skolan åtgärda.

Skolan bör på skolövergripande nivå utveckla arbetet med att följa upp och analysera måluppfyllelsen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever, inklusive elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, belysas.

Skolinspektionens iakttagelser

I Bruksskolan anger lärarna att de följer upp elevernas kunskapsutveckling. Utvecklingssamtal genomförs varje termin med elev och vårdnadshavare och i samband med det anges att det upprättas individuella utvecklingsplaner.

Skolinspektionen har tagit del av individuella utvecklingsplaner för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. För drygt hälften av eleverna har en individuell utvecklingsplan inte upprättats de senaste två terminerna. I flera av de individuella utvecklingsplaner som finns saknas det skriftliga omdömen i alla ämnen som eleven får undervisning i. Elevernas utvecklingsmöjligheter beskrivs i begränsad omfattning och uppgifter om nuläge samt lång- respektive kortsiktiga mål saknas i många fall.

¹⁶ 1 kap. 4 och 12 §§ 1985 års skollag, 2 kap. 2 § 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar, 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

I intervju med elever framkommer en önskan om större delaktighet i de mål som sätts i de individuella utvecklingsplanerna.

På Bruksskolan sammanställer lärarna elevernas kunskapsresultat på klassnivå men enligt rektorerna saknas det sammanställning och analys av skolans samlade resultat. Specialläraren har kunskap om utvecklingen för alla elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna kunskap kommuniceras till rektorer och berörda lärare vid arbetslagskonferenser och andra möten på Bruksskolan.

På kommunnivå har Barn- och ungdomsförvaltningen formulerat målet att alla elever ska kunna, läsa, skriva och räkna under vårterminen i årskurs 3. Vid tidpunkten för Skolinspektionens besök framkommer att det inte har gjorts någon uppföljning och analys av detta men att det är ett utvecklingsområde som Elevhälsan arbetar med under år 2010. Det finns inom elevhälsan en arbetsgrupp som har utvärderat rutinerna vid utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Resultaten ska presenteras under hösten 2010.

Resursfördelning till skolorna sker dels genom en grundresurs, dels en tilläggsresurs till som är relaterad till resultat i SALSA¹⁷.

6. Samverkan

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande samt samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. Vidare ska alla som arbetar i skolan verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärandemiljö. Rektorn har ett särskilt ansvar för att se till att kontakt upprättas mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan.¹⁸

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *det finns en samverkan mellan personal, mellan personal och elever och deras föräldrar samt med externa aktörer med specialkompetens i frågor som rör läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna samverkan syftar till att främja elevernas utveckling och lärande*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det bedrivs en samverkan mellan personalen i Bruksskolan, med elever, föräldrar, den centrala elevhälsan och externa aktörer med specialkompetens inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna samverkan fungerar väl i flera avseenden men tycks inte fullt ut ha gett genomslag i skolans arbete med att anpassa undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

¹⁷ SALSA står för Skolverkets Arbetsverktyg för Lokala Sambandsanalyser. I SALSA tas hänsyn till föräldrars utbildningsnivå, andel elever födda utomlands, andel elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands samt andel pojkar.

¹⁸ Lpo 94, 2.2 Kunskaper, 2.4 Skola och hem, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektors ansvar.

Skolinspektionens iakttagelser

Rektorer och lärare anger vid Skolinspektionens intervjuer att samverkan är ett område som behöver utvecklas. I skolan finns två arbetslag. Ett arbetslag för förskoleklass och årskurs 1–5 som huvudsakligen har sin undervisning i en byggnad och ett arbetslag för årskurs 6–9 som har undervisning i olika byggnader. Att verksamheten bedrivs i olika byggnader uppges försvåra möjligheten till samverkan mellan arbetslagen. Lärarna anger dock att samverkan både inom arbetslagen och mellan arbetslagen har förbättrats under senare tid.

I Bruksskolan genomförs sedan höstterminen 2010 varje vecka ett så kallat pedagogiskt forum under ledning av rektorn. Vid dessa tillfällen diskuteras pedagogiska frågor och anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Skolans arbete med anpassning av undervisningen och särskilt stöd behandlas i avsnitt 3 och 4.

Vid överlämnandekonferenser mellan årskurs 5 och 6 möts avlämnande klasslärare och mottagande mentor för att ta del av information om eleven. Specialläraren deltar i dessa konferenser.

Vårdnadshavare har olika uppfattningar om hur samverkan med skolan fungerar. Det finns vårdnadshavare som anser att det fungerar bra medan andra uttrycker en stark oro för att inte bli informerade om barnets utveckling och lärande.

Rektorerna anger att skolans arbete med elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi inte beskrivs tydligt nog av skolan för alla vårdnadshavare och att skolan behöver en tydligare organisation med rutiner som alla känner till.

Representanter för den kommunövergripande resursgruppen anger att regelbundna nätverksträffar sker med speciallärare och specialpedagoger från skolorna i Flens kommun. Samverkan med extern expertis inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi behandlas i avsnitt 1.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 19 maj 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits utifrån myndighetens krav och rekommendationer. Om åtgärder har planerats men ännu inte vidtagits anges en tidplan för planerade åtgärder och vem som är ansvarig för genomförandet.

Redogörelsen skickas per post till:

Skolinspektionen

Att: Dnr 40-2010:119

Jon Torkelstam

Box 330

581 03 Linköping

eller via e-post: jon.torkelstam@skolinspektionen.se

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsråd Anna Löfström och utredare Kathrin Hansson deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Gunnar Olausson
Enhetschef

Jon Torkelstam
Utredare/Föredragande